

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ
І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали
Міжнародної науково-методичної конференції
(Суми, 29-30 травня 2020 року)

Суми
2020

УДК: 341-044.247:37.013
Ц62

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Завгородня В. М., канд. юрид. наук, доцент
Куліш А. М., д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України
Плотнікова М. В., канд. юрид. наук, доцент
Самойленко Є. А., канд. юрид. наук, доцент
Славко А. С., асист. кафедри МЄПЦПД СумДУ
Чурилова Т. М., канд. юрид. наук, доцент
Швагер О. А., асист. кафедри МЄПЦПД СумДУ
Шмігель Міхал, д-р істор. наук, доцент

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту права СумДУ (протокол № 9 від 18 червня 2020 р.)

Ц62 Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – 266 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені в рамках Міжнародної науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції», присвяченої актуальним питанням європейських студій, педагогіки, політики, історії та права.

© Сумський державний університет, 2020

3. Case of X and Y v. the Netherlands, Judgment on 26 March 1985 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57603>

4. Case of Y.F. v. Turkey, Judgment on 22 July 2003 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61247>

5. Case of Sow v. Belgium, Judgment on 19 January 2016 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160213>

6. Case of Irina Smirnova v. Ukraine, Judgment on 13 October 2016 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-11241>

ЦІННОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТОСТІ БАКАЛАВРА ПРАВА

Стогова О. В.

*кандидат політичних наук, доцент
Сумський державний університет*

Стандарт вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем галузі знань 08 Право спеціальності 081 «Право», затверджений 2018 року [1], як і стандарти інших спеціальностей, заснований на компетентнісному підході. Орієнтованість системи освіти на переважне засвоєння здобувачами освіти сукупності знань, яка була традиційною для вищої освіти до останнього часу, вже не відповідає вимогам сучасного суспільства, що потребує підготовки самостійних, ініціативних фахівців, здатних ефективно виконувати свої професійні обов'язки в умовах постійних змін і бути відповідальними членами суспільства. Вирішення цієї задачі сучасною дидактикою вбачається можливим через підготовку здобувачів на засадах компетентнісного підходу.

Фахівці, які досліджують компетентнісний підхід, виокремлюють кілька видів компетентностей: загальні, спеціальні; «м'які» і «тверді», відкриті та латентні; різноманітні предметні компетентності (музична, літературна, спортивна, військова, екологічна, мовна, торгівельна, наукова). Найбільш цінними вважають компетентності, реалізація яких є корисною як в особистому та громадському житті, так і у професійній сфері. У науковій літературі такого роду компетентності визначаються як «ключові», або «основні». У 2006 році прийняті Європейські рамки ключових компетентностей [2], що формуються у процесі неперервного навчання упродовж життя. У цих рамках визначаються компетентності, які необхідні громадянам для їхньої самореалізації, активної громадянської позиції та отримання шансів на ринку праці. Підкреслюється, що системи освіти в країнах ЄС мають сприяти формуванню даних компетентностей у всіх молодих людей. Водночас різні програми та інститути повинні й дорослим створювати можливість навчання та отримання вказаних компетентностей.

У наслідок поширення такого підходу у сучасній освіті проблема визначення понять компетентність, ключові компетентності та професійна компетентність стали об'єктом вивчення науковців різних країн. Поняття

компетентність трактується по-різному: і як синонім професіоналізму, і як одна з його складових.

У науковий обіг дидактики поняття "компетентність" увійшло з професійної педагогіки [3, с. 58]. Більшість європейських дослідників цієї галузі "компетентність" розуміють як оціночну категорію, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності і вживається для оцінки здатності успішно виконувати свої повноваження.

Під компетентністю найчастіше розуміють інтегральну якість особистості, яка проявляється у загальній здатності і готовності її до діяльності, що базується на знаннях та досвіді, які отримані в процесі навчання і соціалізації і орієнтовані на самостійну і успішну участь в діяльності. Отже, можна сказати, що поняття "компетентність" дозволяє інтерпретувати результат освіти у сукупності всіх його компонентів.

Компетентність розуміють не лише як володіння фахівцем достатнім обсягом знань і навичок, а насамперед як здатність актуалізувати наявні знання і вміння у потрібний момент і використовувати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій. Таким чином, компетентність є здатністю об'єктивно оцінити ситуацію і прийняти правильне рішення, яке дозволить досягти бажаного результату.

Професійна компетентність – це показник готовності випускника до виконання конкретної професійної діяльності з використанням стійких професійно важливих якостей та досвіду. Такий рівень компетентності складається у результаті формування у осіб, які навчаються, загальних і спеціальних (фахових) компетентностей.

Відповідно до стандарту підготовки бакалаврів спеціальності «Право», у випускника має сформуватися три види компетентностей: інтегральна, загальні та фахові. У результаті набуття вказаних компетентностей випускник має демонструвати наступні результати навчання: соціально-гуманітарна ерудованість, дослідницькі навички, комунікація, професійна самоорганізація та використання інформаційних технологій, праворозуміння та правозастосування. Із п'ятнадцяти

загальних компетентостей передбачених стандартом шість засновані на цінностях [1, с. 6-7].

Проаналізуємо поняття «цінності». Серед науковців немає одностайності щодо визначення поняття «цінності». Одні цінності співвідносять із мотивацією (К. Клакхон), з потребами (А. Маслоу); інші – з особистісним смислом (Г. Оллпорт) або з підтримкою здатності людини до життя (Е. Фромм), з переконаннями (М. Рокич), з соціальними настановами (В. Ядов). Виходячи із зазначених теоретичних уявлень, вважатимемо, що цінності – це узагальнені мета й засоби її досягнення, що виконують роль фундаментальних норм соціальної інтеграції індивідів у життєво значущих ситуаціях [4, с. 170]. Концептуальне визначення цінностей, запропоноване ізраїльським автором Ш. Шварцем, включає п'ять формальних ознак цінностей: 1) цінності є поняттями або переконаннями; 2) вони стосуються цілей, що варті бажання й описують кінцеві стани людського існування або їхню поведінку; 3) цінності долають конкретні ситуації; 4) вони керують вибором і оцінкою поведінки і подій; 5) цінності впорядковані згідно з важливістю одна за одною [5, с. 190]. Загалом цінності у людському житті полівалентні: можуть бути цілями, можуть існувати як засоби, або, навпаки, бути тим, чого треба уникати; вони виступають критеріями оцінки явищ і подій. Тобто цінності є основою компетентності, як громадянської, так і професійної. Цінності формуються, розвиваються і змінюються упродовж усього людського життя, але їхні основи закладаються в дитинстві та юності, коли формується світогляд людини. Тому складно переоцінити роль цінностей у формуванні громадянської та професійної компетентності у процесі здобуття освіти.

Розглянемо, які цінності представлені у стандарті підготовки бакалавра права. Загальна компетентність 10: «Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)» передбачає наявність у випусника етичних переконань, які формуються переважно на підставі усвідомлених цінностей. Загальна компетентність 11: «Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні» прямо передбачає засвоєння здобувачами освіти таких цінностей як верховенство права, права і свободи людини і громадянина, а також цінностей громадянського суспільства. Загальна компетентність 12: «Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми». У тексті не використовується термін «цінності», але усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем само по собі є цінністю сучасного, особливо європейського суспільства. Загальна компетентність 13: «Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і

суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій» передбачає усвідомлення випусниками моральних, культурних і наукових цінностей та готовність зберігати та примножувати їх, тобто діяти у громадському та професійному житті на основі цих цінностей. Загальна компетентність 14: «Цінування та повага різноманітності і мультикультурності» є прямою вказівкою на цінності, які мають бути засвоєні як критерії оцінки явищ і подій та прийняття рішень у громадському та професійному житті. Загальна компетентність 15: «Прагнення до збереження навколишнього середовища» хоча і не вживає термін «цінності», але збереження навколишнього середовища є загальноновизнаною цінністю у сучасному світі, яка має нормативний характер, зафіксована у міжнародних деклараціях та національних нормативних актах. Таким чином, можна стверджувати, що ціннісний підхід переважає у формуванні загальних компетентностей бакалавра права.

Звернемо увагу на спеціальні (фахові, предметні) компетентності стандарту, всього їх шістнадцять, прямо згадують поняття «цінності» дві з них. Спеціальна компетентність 3: «Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи» [1, с. 7] передбачає розуміння здобувачем освіти за спеціальністю «Право» честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності та здатність приймати рішення у професійній сфері, посилаючись на вказану цінність як основний критерій. Спеціальна компетентність 14: «Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації» [1, с. 8] наголошує на обов'язковості формування у фахівців з права чітких етичних професійних переконань та готовність діяти відповідно до них у своїй професійній діяльності.

Поняття «цінності» згадується і в результатах навчання бакалаврів за спеціальністю «Право», а саме у результаті «Праворозуміння» [1, с. 9]. Так, результат 18 сформульований наступним чином: «Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи» прямо вимагає від майбутніх фахівців розуміння та активну підтримку правових цінностей у своїй громадській та професійній діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що професійна компетентність бакалаврів спеціальності «Право» у своїй загальній складовій заснована на цінностях, які представлені і в спеціальній складовій стандарту та в результатах навчання. Так, цінностями, засвоєння яких має забезпечити загальні/основні компетентності бакалавра права є: етичні переконання; верховенство права, права і свободи людини і громадянина, а також цінності громадянського суспільства; усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем; збережен-

ня моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства; повага різноманітності і мультикультурності; прагнення до збереження навколишнього середовища. Основою формування фахових компете-

тностей є: повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності та здатність діяти відповідно до вимог професійної етики.

Література

1. Стандарт вищої освіти України рівень вищої освіти перший (бакалаврський) ступінь вищої освіти бакалавр галузь знань 08 «Право» спеціальність 081 «Право». Видання офіційне. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2018. 19 с.
2. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975
3. Вишипольська В. Ф. Зміст та структура професійної компетентності фахівця з міжнародних відносин. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 1. С. 57-61.
4. Сірій Є. Концептуальні та методологічні засади дослідження динаміки ціннісних змін українського суспільства в координатах «традиція – модерн». *Культурологічна думка*. 2014. № 7. С. 167-172.
- 5 Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні / за наук. ред. О. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. 288 с.

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Твердохліб Я. В.

студентка

Сумський державний університет

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що кожна людина має невід'ємне та одне з найголовніших прав – право на справедливий суд, тобто кожен має право поновити свої права та свободи, які були порушені. Тому, це зумовлює необхідність з'ясування сучасного розуміння права на справедливий суд та виявлення проблем справедливості суду.

Відповідно до ст.6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь – якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Ключовими принципами ст.6 є верховенство права та належне здійснення правосуддя. Ці принципи також є основоположними елементами права на справедливий суд [1]. Справедливі судові процеси є єдиним способом запобігання судових помилок і є невід'ємною частиною суспільства. Кожна особа, обвинувачена у вчиненні злочину, має свою провину або невинність, яка має бути визнаною справедливим і ефективним судовим процесом. Але справа не тільки в захисті підозрюваних і обвинувачених. Це також робить суспільство більш безпечним і сильним. Без справедливих судових розглядів жертви не можуть бути впевнені в законності [2, с. 46]. На думку С. П. Погребняка, наявність ефективної судової системи є гарантією «формального» верховенства права [3, с. 174]. Тобто без справедливих судових процесів довіра до уряду і верховенство закону руйнуються. Право на справедливий судовий розгляд зазвичай включає, відповідно до доктрини, наступні

основні права : право на доступ до суду, а отже бути заслуханим компетентним, незалежним і безстороннім судом, право на рівність, право на публічні слухання, право бути почутим в розумний строк, право на адвоката і право на тлумачення. Всі люди рівні перед судами і трибуналами. При визначенні будь – якого кримінального обвинувачення проти нього або його прав і обов'язків в судовому процесі, кожен має право на справедливий і відкритий розгляд. Преса і публіка можуть бути виключені з усього або частини судового розгляду з причин моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві. Також коли цього вимагають інтереси приватного життя сторін, або в тій мірі, в якій це суворо необхідно на думку суду. В особливих випадках публічність розгляду може завдати шкоди інтересам правосуддя, але будь – яке рішення винесене у кримінальній справі або в судовий позов повинно бути оприлюднено [4, с. 359]. Всі, хто бере участь в діяльності кримінального правосуддя зобов'язані поважати гідність обвинуваченого і захист безпеки потерпілих і свідків. Відсутність доступу до адвокатів під час утримання під вартою в поліції або попереднього ув'язнення також може завдати шкоди справедливості судового розгляду. Жорстоке поводження в ув'язненні викличе багато питань. Відповідно до ст.3 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Це також може завдати шкоди справедливості. Суперечливим є твердження «жорстоке поводження вимагає ефективне офіційне розслідування». Без цього практичного захисту, принципово важлива заборона катувань була б неефектив-